PUOLUSTUS- JA ILMAILUTEOLLISUUS PIA RY

pääsihteeri Tuija Karanko 9.11.2021

Eduskunta
Puolustusvaliokunta

PUOLUSTUS- JA ILMAILUTEOLLISUUS PIA RY:N LAUSUNTO VALTIONEUVOSTON PUOLUSTUSSELONTEOSTA (VNS 8/2021 VP) TEEMOILLA SOTILAALLINEN HUOLTOVARMUUS, PUOLUSTUSTEOLLISUUS JA KUMPPANUUDET SEKÄ VÄESTÖNSUOJELU

Puolustus- ja Ilmailuteollisuus PIA ry kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa Puolustusvaliokunnalle. Pyyntönne mukaisesti lausumme tässä asiantuntijalausunnossa teemoilla sotilaallinen huoltovarmuus, puolustusteollisuus ja kumppanuudet sekä väestönsuojelu. Toimitamme erillisen asiantuntijalausunnon teemoista avaruus, digitalisaatio ja tekoäly, autonomiset asejärjestelmät sekä siviiliteknologioiden merkitys puolustuskyvyn kehittämiselle.

1 Yleistä

Suomessa toimiva puolustusvoimia tukeva teollisuus ja sen tärkeys puolustusvoimien toimintakyvyn turvaajana on hyvin esillä puolustusselonteossa. Selonteko toistaa useassa aikaisemmassa asiakirjassa (mm. VnP huoltovarmuuden tavoitteista ja VN periaatepäätös Suomen teknologisen ja teollisen pohjan turvaamisesta) esitetyt linjaukset kansallisen tuotannon, teknologian ja osaamisen merkityksestä.

Puolustusselonteolla ja sen toimeenpanolla varmistetaan puolustuskyvyn pitkäjännitteinen kehittäminen vastaamaan toimintaympäristön vaatimuksiin. Siten on tärkeää, että myös sotilaallista huoltovarmuutta ja teollisuutta koskevat osiot todella toimeenpannaan ja niihin resursoidaan riittävästi.

2 Sotilaallinen huoltovarmuus, puolustusteollisuus ja kumppanuudet

Selonteossa todetaan: *”Sodan ajan puolustuskyky perustuu suurelta osin muualta yhteiskunnasta saataviin resursseihin. Toimiva ja kansainvälisesti kilpailukykyinen kotimainen puolustusteollisuus, sen kansainvälinen verkottuminen sekä vientitoiminta mahdollistavat sotilaallisen huoltovarmuuden ylläpitämisen ja edistävät maanpuolustuksen toimintakykyä. Puolustusteollisuudella ja muilla kumppaneilla on merkittävä rooli osana puolustusjärjestelmää.”*

Lisäksi: *”Sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta kriittisen tuotannon, teknologian ja osaamisen on oltava saatavissa ja käytettävissä kaikissa turvallisuustilanteissa. Teknologian saatavuus sekä kyky tuottaa ja integroida uutta teknologiaa ja teknisiä ratkaisuja kustannustehokkaasti osaksi puolustusjärjestelmää edellyttää kansallista teollista ja teknologista osaamista sekä tarkoituksenmukaista tuotantokykyä.*

Erityisen tärkeää on varmistaa kriittisten teknisten järjestelmien häiriötön ylläpito ja maanpuolustuksessa käytettävän kriittisen kulutusmateriaalin tuotanto."

PIA yhtyy täysin edellä mainittuihin selonteon kirjauksiin.

Seuraavat osatekijät muodostavat *"toimivan ja kansainvälisesti kilpailukykyisen kotimaisen puolustusteollisuuden"*, joka selonteonkin mukaisesti on sotilaallisen huoltovarmuuden edellytys*:*
a. Yrityksille myönteinen toimintaympäristö
b. Läheinen yhteistyö asiakkaan kanssa
c. Yrityksen, yhteiskunnan ja asiakkaan TKI-toiminta
d. Osaajat ja osaaminen
e. Yrityksen liiketoiminnan jatkuvuus
f. Vienti ja kansainväliset verkostot.

Nämä kokonaisuudet ovat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta tunnistettu myös selonteossa. Tuomme seuraavassa esille näistä keskeisimmät puolustusselonteon sekä puolustusministeriössä valmistelussa olevien Materiaalipolitiikan osastrategian ja Kumppanuusstrategian kannalta.

Johtopäätökset tarpeista

On tärkeää, että em. strategioissa ja niiden toimeenpanoasiakirjoissa linjataan näistä kokonaisuuksista yksityiskohtaisemmin.

2.1 Tutkimus- ja kehittäminen sekä innovaatiotoiminta (TKI)

Erityisen kiitettävänä pidämme sitä, miten tutkimus- kehittämistoimi on nostettu esille selonteossa. Linjauksia tärkeämpää on toimeenpano ja riittävien resurssien kohdistaminen puolustusvoimien TKI-toimintaan. Määrärahatason on oltava riittävä ja puolustushallinnon TKI- toimintaan tulee korvamerkitä varat puolustusbudjetissa. Tämä on mahdollista tehdä nykyisen puolustusministeriön hallinnonalan talousarvion sisällä.

Puolustusvoimien TKI -toiminnan tarve ja määrärahojen riittävyys korostuvat tulevaisuuden suorituskykyjä kehitettäessä sekä yhteistyössä suomalaisen teollisuuden kanssa. Kansallisen rahoituksen tarve korostuu EU:n puolustustutkimus- ja suorituskykyhankkeissa (EDF), joihin suomalainen teollisuus osallistuu aktiivisesti. Jotta suomalainen teollisuus kykenee osallistumaan hankkeisiin, tulee Suomen valtiona osallistua projekteihin myös rahallisesti, sillä rahoitusta hakevan konsortion ja mukana olevien jäsenmaiden tulee kattaa EU-rahoituksen ulkopuolelle jäävät kulut.

TKI-toiminta on myös keskeinen osa merkittävien hankkeiden riskienhallintaa. Ne edellyttävät riittävää ymmärrystä järjestelmien tarkoituksenmukaisista suorituskykyvaatimuksista, elinkaarikustannuksista, huoltokonseptista ja järjestelmien kriisiajan käytön ja ylläpitämisen edellyttämästä kansallisen osaamisen kehittämisestä. TKI-toiminnalla voidaan mm. riskejä sisältävät kehittämis- ja integrointitehtävät erottaa varsinaisesta hankinnasta.

PIA:n jäsenyritykset investoivat noin 15 % liikevaihdostaan tutkimukseen, tuotekehitykseen ja innovaatioihin. Luku on prosentuaalisesti korkeampi kuin Euroopassa keskimäärin, mutta rahallisesti pieni. Korkea prosentti johtuu ongelmallisesta toimintaympäristöstä. Puolustusteollisuudelle ei ole laaja-alaisesti osoittaa yhteiskunnan TKI-rahoitusta toisin kuin teollisuuden muilla sektoreilla. Tämäkin vaikeuttaa suomalaisten yritysten osallistumista mm. Euroopan puolustusrahaston projekteihin.

Suomeen tarvitaan teknologiastrategia, jossa tarkastellaan maallemme kriittistä teknologiaa sekä sen toimittajien ja kehittäjien asemaa. Jaottelu ns. siviili- ja puolustusteknologioihin ei ole enää mielekästä, sillä niiden välinen raja on hämärtynyt tai olematon. Puolustus- ja turvallisuusteknologioiden toimittajille tulee antaa muun teollisuuden kanssa yhtäläiset mahdollisuudet mm. julkiseen tutkimus- ja kehitysrahoitukseen.

Ideaalitilanteessa TKI-toiminta yhdistää proaktiivisesti kotimaisen teollisuuden, puolustusvoimat ja tutkimusyhteisön kansallisesti sekä kansainvälisesti hyödyntämään eri EU-ohjelmia ja bi- tai multilateraalista yhteistyötä.

Johtopäätökset tarpeista

Puolustushallinnon TKI- toimintaan tulee korvamerkitä varat puolustusbudjetissa. Määrärahatason on oltava riittävä ja siihen tulee sisältyä myös rahoitus Euroopan puolustusrahaston hankkeille.

Suomessa tulee laatia teknologiastrategia, jossa huomioidaan myös puolustushallinnon tarpeiden kannalta kriittisten teknologioiden kehittäminen.

Puolustus- ja turvallisuusteknologioiden toimittajille tulee antaa muun teollisuuden kanssa yhtäläiset mahdollisuudet julkiseen tutkimus- ja kehitysrahoitukseen.

2.2 Yrityksen liiketoiminnan jatkuvuus

Puolustusselon mukaan” *Sotilaallisen maanpuolustuksen kannalta kriittisen tuotannon, teknologian ja osaamisen on oltava saatavissa ja käytettävissä kaikissa turvallisuustilanteissa.”*

Edellä mainittu kriittinen tuotanto, teknologia ja osaaminen on linjattu Valtioneuvoston periaatepäätöksessä *Suomen puolustuksen teollisen ja teknologisen pohjan turvaamisesta* vuodelta 2016. Ne ovat:
1) Johtaminen ja verkostotoiminta
2) Tiedustelu, valvonta, ja maalittamistuki
3) Vaikuttaminen
4) Suoja

Johtopäätökset tarpeista

Selonteossa painotetaan kriittisen teknologian saatavuuden, tuotannon ja integraatiokyvyn edellyttämää osaamista ja tuotantokykyä sekä häiriötöntä ylläpitoa.

Tarvittava osaaminen ja tuotantokyky edellyttävät tilauksia koti- ja ulkomailta. Edellä mainituilla kriittisillä aloilla tulee tilauksia kohdistaa kotimaahan Valtioneuvoston huoltovarmuuspäätöksen (2018) mukaisesti. Vain siten voidaan varmistaa, että yritykset kykenevät kehittämään uusia kykyjä. Viennin ehtona on usein kansallinen referenssiasiakkuus.

2.3 Kansainvälinen puolustusyhteistyö

Kansainvälinen puolustusyhteistyö on vahvasti esillä Puolustusselonteossa. Myös materiaalipoliittinen yhteistyö on nostettu yhdeksi yhteistyön osa-alueeksi. Materiaalipoliittiseen yhteistyöhön liittyy oleellisesti myös puolustusteollinen yhteistyö, vienti ja yritysten kansainväliset verkostot.

Suomi on vientiriippuvainen maa. PIA:n yritysten vuosittaisesta yhteenlasketusta liikevaihdosta puolustus-, ilmailu-, avaruus- ja/tai turvallisuustoimialoilla 40–60 % suuntautuu vientiin. Tästä vain pieni osa on luvanvaraista puolustustarvikkeiden vientiä. Puolustussektorilla kotimaisen asiakkaan tilaukset eivät yksinkertaisesti riitä teollisen pohjamme ylläpidolle. Tarvitsemme vientiä ja kansainvälisiä verkostoja.

Puolustusteollisuuden vienti on vahvasti myös puolustushallinnon intresseissä. Verotulojen lisäksi vientimme tuo lisäkäyttäjiä suomalaisille järjestelmille, edistää Suomen puolustuspoliittista yhteistyötä ja positiivista keskinäisriippuvuutta sekä tuottaa sotilaallista huoltovarmuutta.

Selonteossa mainitaan Marinin hallitusohjelman mukaisesti, että *”puolustustarvikkeiden vienti kansainvälisiä velvoitteita noudattaen tukee osaltaan sotilaallista huoltovarmuutta. Vastuullinen vientitoiminta perustuu tarkkaan tapauskohtaiseen harkintaan.”* Kirjaus on ristiriitainen suhteessa selonteon henkeen koskien pitkän aikavälin kehittämistä ja kansainvälisen yhteistyön merkitystä. Tapauskohtainen harkinta ja ennakoimaton vientilupapolitiikka ei tue Suomen kansainvälisiä kumppaneita, pitkäjänteistä viennin kehittämistä tai yhteishankkeisiin osallistumista.

Nykyisen hallituksen aikaisten kielteisten ennakkolupalausuntojen taloudellinen merkitys on varovaisenkin arvioin mukaan yli 700 miljoonaa euroa. Näiden vientien toteuma olisi osaksi alkanut jo vuonna 2020, mutta niiden pääpaino olisi ollut lähivuosissa. Lisäksi yritysten omaehtoiset hankkeiden keskeytykset tai päätös olla osallistumatta kilpailutuksiin aiheuttavat yli miljardin arvoisten mahdollisuuksien menetykset lähivuosina ja kohdemaiden markkinoiden menettämisen lähinnä eurooppalaisille kilpailijoille. Tapauskohtaisen harkinnan sijasta Suomen hallituksen tulee ymmärtää puolustustarvikevientien puolustuspoliittinen ja huoltovarmuudellinen merkitys ja linjata, että Suomi noudattaa vientilupapolitiikassaan eurooppalaista linjaa. Teollisuudella tulee olla tästä varmuus.

Puolustusministeriön valmistelevassa Materiaalipoliittisessa osastrategiassa tulee linjata tarkemmin tuki alan teollisuuden vientiponnisteluille ja resursointi vienninedistämiseen. Suomeen tarvitaan usean muun maan tavoin G2G-, eli Government-to-Government -malli, jossa hankintasopimukset sovitaan puolustushallintojen kesken. Tämä on useiden asiakasmaiden vaatimus ja suomalainen teollisuus häviää turhaan markkinoita kilpailijoillemme, koska meillä

tätä mallia ei ole.

Johtopäätökset tarpeista

Tapauskohtaisen harkinnan sijasta Suomen hallituksen tulee linjata, että Suomi noudattaa vientilupapolitiikassaan eurooppalaista linjaa.

Puolustushallinnon tukea teollisuuden vientiponnisteluille tulee resursoida vahvemmin.

Suomeen tulee luoda G2G- malli, joka kattaa myös uusien järjestelmien myynnin ulkomaille.

2.4 Kumppanuudet

Näemme positiivisena, että kumppanuudet ovat vahvasti esillä Puolustusselonteossa ja että siinä tunnistetaan myös puolustusvoimien kumppanien alihankintaketjujen merkitys.

Johtopäätökset tarpeista

On tärkeää, että puolustusministeriön valmistelemassa Kumppanuusstrategiassa ja sen toimeenpanossa tunnistetaan myös kumppanuuksien vaikutukset suomalaiseen teolliseen kenttään alihankintaketjujen luonnissa ja hallinnassa sekä liiketoimintaedellytyksien turvaamisessa. Huoltovarmuuden kannalta kotimaisten alihankintaketjujen merkitys korostuu.

3 Väestönsuojelu

Suomi on maailman mittakaavassa väestönsuojelun mallimaita. Lainsäädäntömme on suhteellisen ajantasaista ja alalla tehdään mittavaa tuotekehitystä. Olemme kuitenkin jääneet jälkeen vanhojen suojapaikkojen ajantasaistamisessa. Suojien kunnossapidon laiminlyönti ei ole lainsäädännössämme sanktioitu. Arvioimme mukaan noin neljäsosa maamme väestönsuojista eivät ole ajantasaisia.

Väestönsuojelu kuuluu sisäministeriön hallinnonalalle, mutta puolustushallinto luonnollisesti vastaa oman infrastruktuurinsa kehittämisestä. Puolustuskiinteistöt-liikelaitos on virtaviivaistanut puolustushallinnon toimia tilojensa suojelussa. Pidämme kehitystä erittäin myönteisenä.

Johtopäätökset tarpeista

Puolustusselonteossa mainitut selvitys- ja kehitystoimenpiteet edellyttävät kokonaisuuden huomioimista uudistettavana olevassa Pelastuslaissa. Mahdollisimman kattava väestönsuojarekisteri loisi pohjan suojakannan ja suojapaikkojen kunnon ja kohdentumisen selvittämiselle.